

کزین برتر اندیشه برنگذرد
خداوند روزی ده رهنمای

به نام خداوند جان و خرد
خداوند نام و خداوند جای

تقدیم به پدر و مادرم

جست‌ها

موتورهای توربینی هوایی

مؤلف و گردآوری کننده : مهندس سید عبدالرضا بنی فاطمه

سرشناسه

بنی فاطمه، سیدعبدالرضا، ۱۳۶۴-، گردآورنده، مترجم

عنوان و نام پدیدآور : جت‌ها، موتورهای توربینی هوایی/مولف و گردآوری کننده؛ [صحیح: گردآورنده و مترجم] سیدعبدالرضا بنی فاطمه.

مشخصات نشر : تهران : طراح، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۳۲۴ ص.: مصور (بخشی رنگی)، جدول، نمودار (بخشی رنگی).

شابک : 978-600-8666-11-0

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

عنوان دیگر : موتورهای توربینی هوایی.

موضوع : توربین‌های گازی هواگرد.

موضوع : Aircraft gas-turbines

رده‌بندی کنگره : TLV۰۹/۵ / ت۹ب۹ ۱۳۹۶

رده‌بندی دیویی : ۶۲۹/۱۳۴۳۵۳

شماره کتابشناسی ملی : ۴۹۸۲۹۴۶

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف، ناشر نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۶۶-۱۱-۰

ISBN 978- 600- 8666-11 -0

نشر طراح

- نام کتاب : جت‌ها، موتورهای توربینی هوایی
- مولف و گردآوری کننده : مهندس سیدعبدالرضا بنی فاطمه
- ناشر : طراح
- صفحه آرایي : فاطمه نیکبختیان
- تیراژ : ۳۰۰ جلد
- نوبت چاپ : دوم، بهار ۱۳۹۷

کلیه حقوق برای نشر طراح محفوظ است.

آدرس انتشارات : خیابان انقلاب - روبه‌روی دانشگاه تهران - ساختمان فروزنده - ط دوم واحد ۵۰۶

آدرس پخش : خیابان انقلاب - روبه‌روی دانشگاه تهران - ساختمان فروزنده - ط منفی یک واحد ۲۰۸

تلفن : ۶۶۴۶ ۷۹۹۹ و ۶۶۹۵۱۸۳۲ و ۶۶۹۵۱۸۳۱-۰۲۱ - فکس : ۳۶۲۶ ۶۶۹۵-۰۲۱ و ۳ ۱۱۲ ۱۱۲ ۰۹۱۲

پیشگفتار مؤلف

می‌پردازد و برای آشنایی بهتر خوانندگان با اصول آیرودینامیک موتور فصل چهارم گردآوری شده است. در فصول بعدی مازول‌های اصلی موتور و متعلقات و سیستم‌های جانبی موتور مثل سیستم‌های خنک‌کاری و آب‌بندی در موتور و نمونه‌های مختلف از موتورهای توربینی و همچنین در فصل بیستم مختصری درباره کاربردهای غیرهوایی موتورهای توربینی توضیح داده شده است. کتاب دارای عکس‌های رنگی و با کیفیت است که به فهم بهتر مطالب کمک می‌کند.

در جمهوری اسلامی ایران، شرکت طراحی و ساخت موتورهای هوایی یکی از شرکت‌های زیرمجموعه سازمان صنایع هوایی است و در حوزه موتورهای توربینی هوایی فعالیت می‌کند و تاکنون پیشرفت‌های خوبی هم در این زمینه بدست آورده است و با توجه به ظرفیت‌های موجود، آینده درخشان‌تری هم در این زمینه در کشور ما پیش بینی می‌شود.

لازم است در انتها تا از جناب آقایان مهندس محمدمهدی بالی معاونت محترم صنعت ساخت شرکت طراحی و ساخت موتورهای هوایی (شرکت سمت)، مهندس بهزاد خان احمدلو معاونت محترم پژوهش و فن‌آوری شرکت سمت، مهندس علیرضا حاجیان‌نژاد، مهندس محمدمهدی حامدی که زحمت بازخوانی و ویراستاری فنی اثر را بر عهده گرفتند و مجموعه شرکت سمت که اینجانب تجربه خود را در این زمینه مدیون این مجموعه هستم و همچنین ریاست محترم انتشارات نشر طراح تشکر و قدردانی نمایم.

قطعاً این اثر هم خالی از اشکال نبوده و لذا از کلیه خوانندگان تقاضا می‌شود تا نظرات و پیشنهادهای خود را به آدرس الکترونیکی S.a.r.banifatemeh2@gmail.com ارسال نمایند.

بدون شک صنعت موتورهای توربینی یکی از پیشرفته‌ترین و مدرن‌ترین صنایع در جهان است و بالاترین سطوح تکنولوژی در طراحی و ساخت این موتورها به کار گرفته می‌شود. تقریباً تمامی حوزه‌های مهندسی مکانیک و مهندسی هوافضا در این زمینه درگیر هستند. امروزه کاربردهای موتورهای توربینی در حال گسترش بوده و علاوه بر صنایع هوایی و کاربردهای صنعتی در نیروگاه‌ها و صنایع نفت و گاز، این موتورها در کشتی‌ها و وسایل نقلیه دریایی و حتی در تانک‌های رزمی هم به کار گرفته می‌شوند. از این رو و با توجه به اهمیت این موضوع، کمبود کتاب جامع در این زمینه و به زبان فارسی در کشور ما احساس می‌شد و لذا هدف این کتاب، گردآوری مجموعه‌ای درباره موتورهای توربینی هوایی است که خواننده را با اصول تئوری، نحوه عملکرد و ساختار و قطعات مختلف موتور توربینی آشنا کند. سعی شده است تا مطالب کتاب پیوستگی خود را حفظ کنند و گام به گام ساختار موتور توربینی توضیح داده شود. مطالعه این کتاب می‌تواند برای دانشجویان رشته هوافضا، مهندسی شاعل در صنایع هوایی، خلبانان و حتی مهندسی که در زمینه موتورهای توربینی صنعتی فعالیت دارند و کلیه افراد علاقه‌مند به موتورهای جت مفید باشد. نگارش کتاب به گونه‌ای است که مطالعه آن برای افرادی که آشنایی اولیه با موتورهای توربینی را ندارند هم آسان و سودمند خواهد بود.

کتاب مشتمل بر بیست فصل است و در ابتدای شروع هر فصل نمونه‌هایی از موتورهای معروف و پرنده‌هایی که این موتورها در آنها به کار رفته است به صورت مصور معرفی شده‌اند. در فصول اول کتاب اصول پیشران جت، تاریخچه آن و بررسی اجمالی روند ساخت موتور توربینی، اصول عملکرد و انواع موتورهای توربینی بیان شده‌اند. فصل سوم به تئوری موتورهای توربینی و روابط پیشران موتور

۶۱	۱۰-۴	پارامترهای هندسی ایرفویل
۶۲	۱۱-۴	واماندگی ایرفویل
۶۳	۱۲-۴	کاربردهای ایرفویل
۶۸	۱۳-۴	موج ضربه

فصل ۵ ورودی هوای موتورهای توربینی (۷۳-۸۱)

۷۳	۱-۵	نقش ورودی هوا در موتور
۷۴	۲-۵	انواع ورودی هوا
۷۴		ورودی‌های مادون صوت
۷۶		ورودی‌های مافوق صوت
۷۸		ورودی موتورهای رم جت و اسکرم جت
۷۹	۳-۵	عوامل موثر بر عملکرد ورودی موتور
۸۰	۴-۵	سیستم یخ‌زدایی موتور

فصل ۶ کمپرسور موتورهای توربینی .... (۸۳-۱۰۳)

۸۳	۱-۶	انواع کمپرسور موتورهای توربینی و عملکرد آنها
۸۴		اصول عملکرد کمپرسور گریز از مرکز
۸۵		کمپرسورهای محوری
۹۰		کمپرسورهای ترکیبی
۹۰	۲-۶	تحلیل فشار کمپرسور
۹۱	۳-۶	آیرودینامیک کمپرسور
۹۳	۴-۶	واماندگی و سرچ در کمپرسور
۹۹	۵-۶	مواد سازنده کمپرسور
۱۰۰	۶-۶	ملاحظات ساخت کمپرسور
۱۰۳	۷-۶	آلودگی کمپرسور و توربین

فصل ۷ محفظه احتراق ..... (۱۰۵-۱۲۰)

۱۰۵	۱-۷	عملکرد و قسمت‌های محفظه احتراق
۱۰۹	۲-۷	انواع محفظه احتراق
۱۱۱	۳-۷	احتراق در محفظه
۱۱۳	۴-۷	نازل پاشش سوخت و انواع آن
۱۱۷	۵-۷	روش‌های خنک‌کاری سیلندر احتراق
۱۱۸	۶-۷	ساختارهای جدید محفظه احتراق

فصل ۸ مجموعه توربین ..... (۱۲۳-۱۳۴)

۱۲۳	۱-۸	عملکرد و اجزای توربین
-----	-----	-----------------------

فصل ۱ پیشرانش جت ..... (۱۱-۳)

۳	۱-۱	مقدمه
۴	۲-۱	تاریخچه پیشرانش جت
۸	۳-۱	انواع پیشرانش جت

فصل ۲ اصول عملکرد و انواع موتورهای توربینی

(۱۳-۳۱)		
۱۳	۱-۲	اصول عملکرد موتورهای توربینی
۱۴	۲-۲	سیکل کاری موتورهای توربینی
۱۶	۳-۲	تغییرات فشار، حجم و دما در موتور توربینی
۱۶	۴-۲	رفتار گاز در موتور
۱۸	۵-۲	انواع موتورهای توربینی
۲۷	۶-۲	مقایسه بازده موتورهای مختلف
۲۸	۷-۲	موتور و هواپیما
۲۹	۸-۲	نامگذاری‌های توان موتور
۲۹	۹-۲	مروری بر انواع موتورهای توربینی

فصل ۳ تئوری موتورهای توربینی ..... (۳۳-۴۹)

۳۳	۱-۳	مفاهیم و کمیت‌های فیزیکی
۳۵	۲-۳	محاسبه پیشرانش موتور
۳۷	۳-۳	توزیع پیشرانش موتور
۴۱	۴-۳	روابط بازده موتورهای توربینی
۴۳	۵-۳	عوامل موثر بر روی پیشرانش

فصل ۴ مبانی آیرودینامیک موتورهای توربینی

(۵۱-۷۰)		
۵۱	۱-۴	مفاهیم پایه آیرودینامیک
۵۴	۲-۴	جریان مادون صوت در مجراهای همگرا و واگرا
۵۵	۳-۴	تئوری برنولی
۵۵	۴-۴	اندازه‌گیری سرعت، فشار و فشار کل جریان
	۵-۴	جریان مافوق صوت در مجراهای همگرا، واگرا و همگرا واگرا
۵۶		
۵۷	۶-۴	جریان سیال ایده‌آل در اطراف ایرفویل
۵۷	۷-۴	عوامل موثر بر روی جریان آرام و متلاطم
۵۹	۸-۴	ایرفویل در یک جریان سیال واقعی
۶۰	۹-۴	تشریح فیزیکی نیروی برا

۱۸۹ ۳-۱۳ نمونه‌هایی از موتورهای عمود پرواز

فصل ۱۴ سیستم سوخت‌رسانی موتور (۲۱۲-۱۹۵)

۱-۱۴ سیستم سوخت رسانی داخل بدنه هواپیما ۱۹۵
 ۲-۱۴ سیستم سوخت رسانی داخل موتور ۱۹۶
 ۳-۱۴ اجزای سیستم کم‌فشار سوخت موتور ۱۹۶
 ۴-۱۴ اجزای سیستم پرفشار سوخت موتور ۱۹۸
 ۵-۱۴ سیستم سوخت رسانی موتور General electric CJ805-23 (J79) ۲۰۹
 ۶-۱۴ سوخت موتورهای توربینی ۲۱۱

فصل ۱۵ سیستم روانکاری موتور ..... (۲۲۴-۲۱۵)

۱-۱۵ دلایل استفاده از روانکار در موتور ۲۱۵
 ۲-۱۵ انواع سیستم روانکاری ۲۱۶
 ۳-۱۵ اجزای اصلی سیستم روانکاری ۲۱۸
 ۴-۱۵ انواع روغن‌های روانکار ۲۲۳

فصل ۱۶ سیستم استارت موتور توربینی (۲۴۰-۲۲۷) .....

۱-۱۶ مقدمات لازم برای استارت موتور ۲۲۷
 ۲-۱۶ استارترموتورها ۲۲۸
 ۳-۱۶ مراحل استارت موتورهای توربینی ۲۳۳
 ۴-۱۶ حالت‌های کامل نبودن استارت موتور ۲۳۳
 ۵-۱۶ موتور توان کمکی ۲۳۶
 ۶-۱۶ سیستم جرعه احتراق ۲۳۷

فصل ۱۷ مواد و روش‌های ساخت قطعات موتورهای توربینی (۲۵۲-۲۴۳) .....

۱-۱۷ مواد ۲۴۳
 ۲-۱۷ روش‌های ساخت ۲۴۷

فصل ۱۸ اورهال، آزمایش و حسگرهای اندازه‌گیری موتور (۲۶۶-۲۵۵) .....

۱-۱۸ اورهال ۲۵۵
 ۲-۱۸ تست کردن موتور ۲۶۰

۲-۸ شکل آیرودینامیکی تیغه‌ها و پره‌های توربین ۱۲۸

۳-۸ مواد سازنده اجزای توربین ۱۳۱

۴-۸ ملاحظات ساخت اجزای توربین ۱۳۳

فصل ۹ سیستم خروجی موتورهای توربینی (۱۴۸-۱۳۷) .....

۱-۹ ساختار سیستم خروجی ۱۳۷
 ۲-۹ انواع نازل پیش برنده ۱۳۹
 ۳-۹ سیستم خروجی موتورهای با نسبت کنارگذر ۱۴۰
 ۴-۹ میزان صدای موتور ۱۴۰
 ۵-۹ معکوس کننده‌های پیشرانش ۱۴۲

فصل ۱۰ روش‌های تقویت پیشرانش .... (۱۶۱-۱۵۱)

۱-۱۰ تقویت پیشرانش با تزریق آب ۱۵۱
 ۲-۱۰ تقویت پیشرانش با پس سوز ۱۵۴

فصل ۱۱ خنک‌کاری و آب‌بندی با استفاده از هوای کمکی کمپرسور ..... (۱۷۱-۱۶۳)

۱-۱۱ موارد استفاده از هوای کمکی کمپرسور ۱۶۳
 ۲-۱۱ خنک‌کاری بخش‌های مختلف موتور ۱۶۴
 ۳-۱۱ آب‌بندی در موتور توربینی ۱۶۸

فصل ۱۲ جعبه‌دنده متعلقات و یاتاقان‌های موتور (۱۸۲-۱۷۳) .....

۱-۱۲ عملکرد جعبه‌دنده متعلقات موتور ۱۷۳
 ۲-۱۲ نحوه اتصال جعبه‌دنده‌ها ۱۷۴
 ۳-۱۲ توزیع بار جعبه‌دنده ۱۷۷
 ۴-۱۲ مواد به کار رفته در جعبه‌دنده ۱۷۸
 ۵-۱۲ یاتاقان‌های موتور توربینی ۱۷۸
 ۶-۱۲ نصب کردن موتور ۱۸۰

فصل ۱۳ موتورهای توربینی با قابلیت پرواز و فرود عمودی (۱۹۲-۱۸۵) .....

۱-۱۳ انواع سیستم‌های عمود پرواز ۱۸۵
 ۲-۱۳ موتورهای عمودپرواز ۱۸۶

VI فهرست

۱۲-۱۹	موتور	۲۶۱
۳۰۲	General Electric/NASA UDF Demonstrator	۲۶۵
۳۰۲	Jetcat p200 موتور میکروجت	۱۳-۱۹
۳۰۳	پیشرفت‌های آینده‌ی موتورهای توربینی	۱۴-۱۹

فصل ۲۰ کاربردهای غیرهوایی موتورهای توربینی (۳۰۵-۳۱۰) .....

۱-۲۰	موتورهای توربینی صنعتی برای تولید توان الکتریکی	۳۰۵
۲-۲۰	کاربردهای دریایی موتورهای توربینی	۳۰۶
۳-۲۰	موتورهای توربینی در صنایع نفت و گاز	۳۰۶
۴-۲۰	کاربردهای پیشران زمینی	۳۰۷
۵-۲۰	موتور AGT1500 Alliedsignal Lycoming	۳۰۷
۶-۲۰	Series General electric LM	۳۰۸
۷-۲۰	موتور Pratt & Whitney Canada PT6	۳۰۹

واژه‌نامه (۳۱۱-۳۱۶) .....

مراجع (۳۱۷) .....

۳-۱۸	حسگرهای پارامترهای موتور	۲۶۱
۴-۱۸	تست رهاسازی پره	۲۶۵

فصل ۱۹ معرفی نمونه‌هایی از موتورهای توربینی (۲۶۹-۳۰۳) .....

۱-۱۹	موتور توربوفاون Pratt & Whitney JT8D	۲۷۰
۲-۱۹	موتور Pratt & Whitney PT6-34	۲۸۴
۳-۱۹	موتور توربوفاون	۳-۱۹
۴-۱۹	موتور توان کمکی Whilliams international/Rolls Royce FJ44	۲۹۵
۴-۱۹	موتور توان کمکی Teledyne CAE Auxiliary Power Unit	۲۹۵
۵-۱۹	موتور توربوشارژ/توربوپراپ Allison Engine Company Model 250-C18 (T63)	۲۹۵
۶-۱۹	موتورهای سری K شرکت Allison	۲۹۷
۷-۱۹	موتور General Electric CF700	۲۹۹
۸-۱۹	موتور General Electric TF39	۲۹۹
۹-۱۹	موتورهای سری CF6 جنرال الکتریک	۳۰۱
۱۰-۱۹	موتور General Electric F101	۳۰۱
۱۱-۱۹	موتور General Electric T64	۳۰۱